

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

«... інновація – це
цілеспрямована реалізація
того потенціалу, який укладено у
творчості особистості».

У статті розглядається проблема формування інноваційних якостей майбутніх соціальних працівників. На основі аналізу наукової літератури виділяються основні риси інноваційної, адаптованої особистості. Висвітлюються різні стратегії формування такої особистості. Наводяться результати дослідження рівня розвитку креативності у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Пропонується тематика проведення рольових ігор. Підкреслюється важливість використання в процесі підготовки фахівців таких педагогічних стратегій, що спрямовані на формування інноваційних рис особистості.

Ключові слова: *інноваційність, інноваційні якості, рівень креативності, рольові ігри, педагогічні стратегії, менеджер соціальної сфери*

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із важливих напрямів сучасної освіти є сприяння розвитку людей, здатних до нарощування творчого доробку у всіх галузях людської креативності. На сучасному етапі розвитку суспільства саме творчість є відповіддю на зростаючу складність і динаміку соціального життєвого середовища людини. Тому головними завданнями, що стоять перед сучасною системою освіти, є формування людей, які будуть готові до соціальних змін, формування творчої соціальної поведінки, підготовка соціальних інноваторів, людей з інноваційним типом мислення та інноваційними якостями. В умовах зростання соціальної значущості професії соціального працівника особливої актуальності набуває проблема формування інноваційних якостей майбутніх менеджерів соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія «інноваційний» відображує сутність поняття «інновація». Аналіз численних наукових та навчально-методичних робіт дав нам підстави надати таке визначення: інновація – цілеспрямоване нововведення у певній системі, що вдосконалює цю систему, призводить до її прогресивного розвитку. За такого розуміння не все нове має інноваційний характер, а лише те, що надає бажаний ефект діяльності – покращує результат, зменшує витрати тощо. Відповідно слід тлумачити і сутність інноваційного мислення. В цьому контексті інноваційність розглядають не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість:

- відкритість фахівця до діалогічної взаємодії з майбутнім споживачем соціальних послуг, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін;
- відкритість культурі й суспільству, яка виявляється у прагненні особистості змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв'язання;
- відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу, тобто організація такого соціально-психологічного середовища, яке сприяло б формуванню і розвитку образу «Я».

Аналіз наукової літератури з проблеми формування інноваційних якостей особистості майбутнього фахівця дає змогу виділити основні риси адаптованої, інноваційної особистості. Услід за М.П. Кларінім [3, с. 78] будемо виділяти такі інноваційні властивості особистості, як:

- гнучкість* – уміння особистості швидко орієнтуватися в змінних обставинах;
- ширий інтерес до співрозмовника* – терпляче вислуховування людини, зацікавлена увага; прагнення пізнати його точку зору;
- широта* – уміння в умовах обговорення вільно висловлювати свою думку, не тиснучи при цьому на оточуючих;
- терпимість* – спокійне сприйняття можливих помилок у фактах, логіці міркувань;
- конструктивність* – вміння бачити за нескладним вираженням ідей самостійну живу роботу думки;
- доброзичливість* – позитивне ставлення до особистості.

Дослідники в галузі соціальної роботи чимало уваги приділяли розгляду проблеми формування фахових та особистісних якостей соціального працівника. Так, О. Москалюк наголошує на тому, що головною метою підготовки фахівця є «його розвиток в особистісному, професійному та соціальному плані, а результатом є і набуття професійних знань і вмінь, і розвиток професійно необхідних якостей» [5, с. 38].

Н. Головка у статті «Проблеми формування особистісних рис студентів – майбутніх соціальних працівників» акцентувала увагу на шляхах формування особистісних рис студентів [1]. Дослідниця наголошує на тому, що показником професіоналізму соціального працівника є не тільки високий рівень знань, умінь і навичок, але й дотримання власного етичного кодексу.

Дослідниця соціальної роботи О. Карпенко доповнює структуру професійно-особистісного потенціалу соціального працівника такими компонентами, як креативні здібності (творчість спеціаліста) та ціннісно-мотиваційний аспект (морально-етичні орієнтири) [2, с. 69].

Однак, на нашу думку, проблема формування саме інноваційних особистісних якостей у майбутніх соціальних працівників недостатньо повно висвітлена в наукових дослідженнях.

Тому метою нашої статті є пошук шляхів формування інноваційних якостей у майбутніх соціальних працівників в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури з означеної проблеми дає змогу виділити як основні риси інноваційної особистості, так і певні *стратегії* їх формування та розвитку. Це, насамперед, *відкритість* новому досвіду. Безперечно, в умовах, коли швидко змінюється світ, людина також повинна постійно бути готовою до оновлення, накопичення нового соціального та життєвого досвіду, що має сприяти самореалізації. Це стосується усіх сфер життя: професійного, політичного, особистого, адже у сучасному світі люди часто змінюють професію, сферу діяльності, місце проживання тощо. Важливим чинником адаптації та успішності при цьому є вміння особистості відігравати різні *соціальні ролі*. Ці ролі можуть бути формальними і неформальними, пов'язаними з виробничими, сімейними, суспільними, політичними, дружніми стосунками, проте, успішність у кожній із них є запорукою загальної успішності та задоволеності людини власним життям. Таким чином, система освіти сьогодні повинна повною мірою задовольнити потребу студента у розвитку соціальної активності, у засвоєнні нових соціальних ролей. Тоді особистість буде відкритою до нового досвіду, адаптованою до вимог і умов життя у динамічному сучасному суспільстві. Педагогічною стратегією, що забезпечує формування такої риси особистості є *постійне розширення рольового простору* кожного студента, включення його в різноманітні види діяльності, що створює можливості для творчої самореалізації та накопичення досвіду соціальних стосунків. Важливою рисою інноваційної особистості є внутрішня свобода. Для її становлення потрібно постійно створювати для студентів ситуації вибору, як у навчальній, так і в позанавчальній діяльності. Ситуація вибору стимулює пізнавальний інтерес, відчуття відповідальності та власної гідності. Вибір студентами напрямів та завдань для самостійної роботи, гнучка система організації навчально-виховного процесу з урахуванням здібностей, нахилів, побажань студентів, можливість реалізувати себе в обраних видах діяльності є головною умовою формування внутрішньої свободи та відповідальності особистості. Напруженість та зростання темпу життя часто призводять до перевантаження, виснаження людини. Саме тому особливого значення набуває така риса, як емоційна стабільність та стресостійкість. Головною стратегією формування цієї важливої якості сучасної особистості є розвиток емоційного інтелекту, вміння керувати власними емоціями та протистояти стресам. Для цього необхідно розуміння особливостей цієї сфери, вміння здійснювати емоційний обмін під час спілкування, відчувати почуття інших, допомагати їм та самому собі у складних, емоційно напружених ситуаціях. Проблема становлення емоційної культури особистості, розвиток емпатії є на сьогодні одним із найважливіших завдань будь-якого викладача, і, в першу чергу, куратора студентської групи.

Серед інноваційних якостей особистості особливого значення набуває така інтегральна характеристика індивідуальності (за Б. Г. Ананьєвим), як креативність, під якою будемо розуміти здібність людини, що виявляється у реалізації її творчого потенціалу у створенні певного продукту.

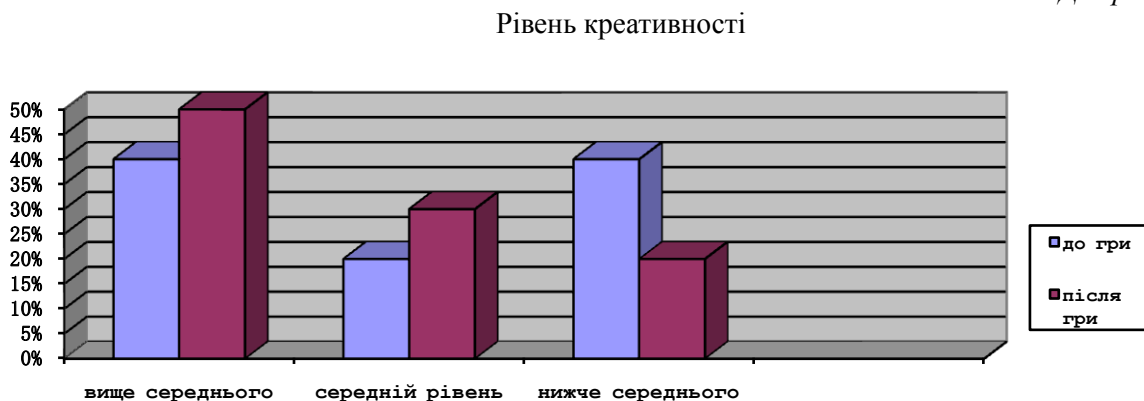
З метою дослідження рівня креативності у студентів – майбутніх соціальних працівників було проведено обстеження за допомогою опитувальника А. В. Лазукіна – Н.Ф. Каліна [6, с.122]. В дослідження брали участь 30 студентів 2 та 3 курсів НН Гуманітарного інституту НАУ (кафедра соціальних технологій). Дослідження проводилося в 2 етапи: перед та після проведення навчальної гри «Прийняття інновації» (розробник М. В. Артющина). На першому етапі дослідження результати розподілилися таким чином: рівень креативності «вище середнього» – 40 % (12 респондентів), «середній рівень» креативності – 20 % (6 респондентів), рівень креативності «нижче середнього» – 40 % (12 респондентів).

Другий етап дослідження проходив після проведення навчальної гри, метою якої було навчитись здійснювати всебічний розгляд нововведення в соціальній сфері, а саме:

- пропонувати і відстоювати інновації;
- надавати їх критичну оцінку;
- вказувати позитивні і негативні сторони;
- в цілому, вести дискусію з обговорення будь-якої нової ідеї.

Після проведення зазначеної вище навчальної гри рівень креативності змінився таким чином: «вище середнього» – 50 % (15 респондентів), «середній рівень» – 30 % (9 респондентів), «нижче середнього» – 20 % (6 респондентів) (див. діаграму 1).

Діаграма 1

Отже, як свідчать результати дослідження, включення в навчальний процес навчальних ігор, спрямованих на розвиток певних особистісних якостей (в даному разі – інноваційних), сприятиме ефективності їх формування. В межах викладання дисципліни «Інноваційні методики соціальної роботи» (спеціальність 231 «Соціальна робота») пропонується проведення рольових ігор приблизно за такою тематикою: 1. Інноваційні навчальні технології. 2. Технології забезпечення здорового способу життя (для будь-якої цільової категорії). 3. Нетрадиційні підходи до формування здорового способу життя сучасної молоді. 4. Інноваційні методи роботи з інформацією. 5. Інноваційні способи презентації результатів власної діяльності: соціальні казки, використання інтелект-карт, вирішення соціальних ситуацій та ін. 6. Особливості використання рольових ігор у соціальній роботі. 7. Інформаційні соціальні технології. 8. Тренінг як форма і метод соціальної роботи. 9. Інноваційні методики в процесі консультативної роботи з клієнтами. 10. Інноваційні навчальні тренінги для працівників соціальної служби.

Студенти, які брали участь у таких іграх, продемонстрували високий рівень позитивного ставлення до інновацій, прагнення до творчості. Досвід роботи зі студентами – майбутніми соціальними працівниками – показує, що включення в навчальний процес рольових ігор, метою яких є підготовка та проведення в міні-групах занять з певної тематики реалізує творчий потенціал студентів, розширює їх рольовий простір, створює додаткові можливості для накопичення досвіду соціальних стосунків та формування таких інноваційних якостей, як: відкритість новому досвіду, внутрішня свобода, гнучкість та відповідальність особистості, емоційна культура. Сукупність таких інноваційних особистісних якостей втілюється у стилі поведінки соціального працівника і систему стосунків, які він формує. Деякі з них вільно почуваються в конфліктних ситуаціях, інші віддають перевагу співробітництву і взаємодопомозі колег. Одні вміють спілкуватися з балакучими клієнтами, другі швидше «знаходять мову» із небагатослівними й мовчазними. Одні більш чутливі до дітей, інші – до людей похилого віку. Деякі витримують і агресивне ставлення, а дехто сприймає боляче найменшу недовіру до себе. Подібні приклади можна довго продовжувати. Та всі вони підтверджують одне: велику роль індивідуальних якостей соціального працівника у його професійній діяльності.

Висновки. Отже, формування креативної інноваційної особистості випускника є необхідною вимогою до сучасної вищої школи, адже творча компетентність надає студенту можливість здійснювати нестандартний підхід до рішення проблем, підвищує рівень чутливості до всього складного, незвичного, формує відкритість до нового досвіду, вміння побачити проблеми у

тому, що іншим здається буденним і зрозумілим, самостійність поглядів та оцінок, дає можливість відмовлятися від шаблонності, бути відкритим до різних ідей, а також розвиває здатність дивуватись і захоплюватись. Все це набуває особливої актуальності в контексті підготовки майбутніх менеджерів соціальної сфери, оскільки діяльність соціальних працівників на сьогодні залишається край перспективною і необхідною течією. Соціальний працівник мусить володіти фаховими знаннями з психології, соціології, психіатрії, знати законодавство, правові аспекти соціального захисту, теорії та методи соціальної роботи, наявні ресурси та методи їх використання; уміти спілкуватися та надавати інформацію, оцінювати потреби та представляти інтереси людини, підвищувати її можливості та сприяти розвитку, створювати «мережу допомоги» та керувати процесом допомоги. Крім знань, для ефективної майбутньої діяльності соціальному працівнику необхідно набути інноваційних особистісних якостей, формування яких відбувається в процесі навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі. З метою розвитку таких якостей необхідно використовувати такі педагогічні стратегії, як: постійне розширення рольового простору студентів, створення для них ситуації вибору, розвиток емоційного інтелекту тощо. Одним з методів формування особистісних інноваційних якостей є включення в навчальний процес спеціальних рольових ігор. Перспективи подальших пошуків у даному напрямку полягають у розробці методів і прийомів формування креативної компетентності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головка Н. І. Проблеми формування особистісних рис студентів – майбутніх соціальних працівників / Н. І. Головка // Соціальна робота в Україні: теорія та практика. – 2011– № ½ (січень–червень). – С. 35–39.
2. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота» : навчально-методичний посібник. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 248 с.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига: НПЦ Эксперимент, 2005. – 176 с.
4. Лукашевич М. П., Бондарчук Л. В. Инновационные социальные технологии профессионального самовыявления личности: навч. посібник. – К. : ІПК ДСЗУ, 2005. – 144с.
5. Москалюк О. І. Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Іванівна Москалюк. Хмельницький, 2007. – 211с.
6. Психологія та педагогіка : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за ред. Л. В. Музичко. – К. : КНЕУ, 2008. – 304 с.

М. И. Радченко

ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ КАЧЕСТВ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ

Резюме. В статье рассматривается проблема формирования инновационных качеств будущих социальных работников. На основе анализа научной литературы выделяются основные черты инновационной, адаптированной личности. Освещаются различные стратегии формирования такой личности. Приводятся результаты исследования уровня развития креативности у студентов – будущих менеджеров социальной сферы. Предлагается тематика проведения ролевых игр. Подчеркивается важность использования в процессе подготовки специалистов таких педагогических стратегий, которые направлены на формирование инновационных черт личности.

Ключевые слова: инновационность, инновационные качества, уровень креативности, ролевые игры, педагогические стратегии, менеджер социальной сферы

М. Radchenko

CREATE INNOVATIVE QUALITIES OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL SPHERE

Summary. The problem of forming innovative qualities of future social workers. Based on the analysis of scientific literature highlights the major features innovative, adapted personality. Highlights different strategies of forming such a person. The results of the level of creativity in students – future managers of social sphere. Proposed theme of role-playing games. The importance of the use in the

training of educational strategies aimed at creating innovative traits.

Keywords: *innovation, quality innovation, level of creativity, role playing, teaching strategies, social manager.*